

LIBRIS

We know
books

Constantin CORNEANU

REPUBLICA MOLDOVA PE DRUMUL
SUVERANITAȚII ȘI INDEPENDENȚEI
(1988 – 1991)

CETATEA DE SCAUN
EDITURA

Cuprins

Cuvânt înainte.....	7
Introducere	11
Capitolul I Perestroika, glasnosti și Mișcarea de Renaștere Națională a românilor din RSS Moldovenească	29
I.1. Reforma Imperiului, începutul sfârșitului.....	29
I.2. „Problema Basarabiei”, <i>nodul gordian al relației româno - sovietice</i> ...43	
I.3. Afirmarea identității etnice a majorității din RSS Moldovenească la sfârșitul anilor '80.....	58
I.4. KGB-ul și restructurarea sistemului sovietic	67
I.5. Apariția mișcărilor informale în spațiul politic al RSS Moldovenești.....	77
I.6. Pentru Ea, pentru Limba Noastră	86
I.7. Radicalizarea societății moldovenești și apariția Frontului Popular din Moldova.....	103
Capitolul II RSS Moldovenească în vârtoarea transformărilor din URSS	114
II.1. Amplificarea luptei de emancipare națională a românilor basarabeni	114
II.2. <i>Problema „limbii”, nodul gordian al relațiilor interetnice din RSS Moldovenească</i>	128
II.3. Pactul Molotov – Ribbentrop și dreptul la secesiune	139
II.4. Revolta transnistreană, preludiul destrămării statului	149
II.5. Erodarea stabilității și statalității RSS Moldovenești	168
II.6. 10 noiembrie 1989 - revanșa forțelor conservatoare	176
II.7. Democratizarea sub semnul întrebării.....	184
II.8. Abrogarea articolului 6 din Constituția URSS, începutul sfârșitului... 192	
II.9. Minoritățile etnice rusofone se radicalizează	198
II.10. Încercări de reconciliere	203
Capitolul III Drumul spre independență al Republicii Moldova și disoluția Uniunii Sovietice.....	208
III.1. Refuzuri reciproce	208
III.2. Un nou Soviet Suprem și renașterea vieții politice de la Chișinău	210
III.3. <i>Separatismul găgăuz</i>	219

III.4. Podurile de Flori și viziunile strategice ale României	232
III.5. Drumul spre suveranitate și secesiunea transnistreană	240
III.6. Confruntări pe scena politică de la Chișinău	269
III.7. Prezentul și viitorul URSS nasc îngrijorări	277
III.8. În fața unei opțiuni dificile	287
III.9. RSS Moldova propune Tratatul Comunității Statelor Suverane.....	295
III.10. O relație controversată, un Tratat controversat și o vizită lămuritoare.....	309
III.11. Parlamentul de la Chișinău dezbată chestiunea independenței.....	323
III.12. România explică și nuanțează	327
III.13. Independența, singura soluție	332
III.14. Puciul de la Moscova (19 – 21 august 1991) și accentuarea destrămării URSS.....	335
III.15. Pregătirea Declarației de Independență a Republicii Moldova	381
III.16. Reacția politico-diplomatică a României și sprijinul pentru Republica Moldova (august 1991).....	391
III.17. Controversele unor decizii politice și adevăruri neacceptate	405
III.18. Recunoașterea internațională a independenței Republicii Moldova și drumul spre Comunitatea Statelor Independente	416
III.19. Eforturi politico-diplomatice pentru reconfigurarea spațiului politic sovietic.....	433
III.20. Secesiunea transnistreană, războiul de pe Nistru și România.....	465
III.21. Premisele unui viitor Război Rece pe Prut?	482
III.22. Războiul pentru acapararea sufletelor noastre	495
 Concluzii	 503
 Anexa foto	 509
 Indice de nume	 517

Introducere

Rivalitatea geopolitică dintre Imperiul Otoman și Imperiul Țarist avea să influențeze evoluția istorică a Principatelor Române, Moldova și Muntenia, în tot cursul secolului al XVIII-lea, precum și în cel următor. O rivalitate geopolitică desfășurată în condițiile amplificării procesului de eliberare națională a popoarelor asupra de către Imperiile absolutiste. Moldova și Muntenia aveau să devină la sfârșitul secolului al XVIII-lea parte componentă a „chestiunii orientale” în condițiile în care Marile Puteri se aflau într-o dispută acerbă pentru moștenirea „omului bolnav de la Bosfor”, respectiv Imperiul Otoman.

În drumul spre Constantinopol, Imperiul Habsburgic și cel Țarist considerau că Principatele Române erau doar o etapă de marș și, totodată, puteau fi un obiect de compensație pentru cele două imperii care se războiau cu „omul bolnav” al Europei. Asediul Vienei (1683) de către armata otomană a reprezentat apogeul puterii sultanului de la Constantinopol, după care Imperiul Otoman avea să intre într-un proces de declin iremediabil. Habsburgii se vor angaja, mai apoi, după 1683, într-o susținută acțiune politică și militară de eliberare a centrului și sud-estului Europei de sub dominația otomană, în condițiile existenței unei Polonii care se zbătea în conflicte interne, incapabilă de a se angaja în lupta pentru apărarea fostului său spațiu de influență politică și militară. Țarul Petru cel Mare va concepe o politică de modernizare a statului rus prin implementarea unor structuri socio-politice europene, având, totodată, dorința de a stăpâni Constantinopolul, fosta capitală a Bizanțului. Curtea imperială de la Sankt-Petersburg și-a propus, astfel, un „**program politico-militar menit a disloca un Imperiu Otoman atât de temut în trecut**”¹, însă aflat în impas în prima jumătate a secolului al XVIII-lea.

Afirmarea Rusiei țariste în prim-planul evoluțiilor politico-militare din spațiul sud-est european va inaugura existența unei tumultuoase relații româno-ruse cu efecte dintre cele mai diverse, și nu de puține ori tragice, în existența celor două state și popoare. Încă din secolul al XVI-lea a debutat parțial un proces de colonizare a teritoriilor de la est de Nistru, care a avut inițial un caracter spontan, neorganizat, fiind determinat de asuprairea otomană și de **greutățile materiale existente în țară, de lipsa de pământ sau ca urmare a luptei dintre partidele boierești**. Istoriografia a

---

¹ Apostol Stan, **Protectoratul Rusiei asupra Principatelor Române. 1774 – 1856**, București, Editura Saeculum I.O., 1999, p. 5.

reținut faptul că românii aveau să aducă, paradoxal, un aport masiv la constituirea forțelor armate ruse și la dezvoltarea artei militare ruse, precum și a celei militare în general².

Primul val masiv de populație românească s-a stabilit în Slobodskaia Ucraina în contextul exilului forțat al principelui Dimitrie Cantemir după bătălia de la Stănilești (1711). În regiunile sudice ale Imperiului Țarist erau stabiliți, la sfârșitul secolului al XIX-lea, un număr de 244.100 de români ceea ce însemna că erau pe locul trei după ucraineni și ruși. În 1707, țarul Petru I a ordonat colonelului Apostol Chigheci să formeze primul regiment de husari din istoria armatei ruse, alcătuit tot din volohi (români din Moldova și Țara Românească stabiliți dincolo de Nistru), în număr de 300 de oameni și care a primit denumirea de „Horonga Volohă”. Regimentele de husari aveau să stea la baza formării cavaleriei ușoare regulate ca armă independentă din armata imperială rusă³. Cele evidențiate mai sus ne îndreptătesc să afirmăm că vectorul rusesc s-a aflat într-o relație politico-militară mult mai puternică și complexă, cu spațiul Principatelor Române, cu mult înainte de pacea de la Kuciuk-Kainargi (1774) sau de momentul în care „*tous les esprits*”⁴ aveau să ajungă sub influența rușilor după 1792.

Imperiul Țarist avea să se afirme după 1774 ca un al treilea factor politic de care va depinde statutul politic al Principatelor Române de la gurile Dunării. Tratatul de Pace de la Kuciuk-Kainargi (21 iulie 1774), descris de un istoric drept „*unul dintre*

² În veacul al XVIII-lea, românii din Armata Imperială Rusă aveau să dobândească gloria pe câmpul de luptă spre folosul și mărirea Imperiului Țarist. În Galeria Militară a Palatului de Iarnă din Sankt-Petersburg se află alături de generalii ruși care au adus glorie militară Imperiului Țarist și portretele a șase generali de origine română: *generalul-locotenent Ilie Duca, generalul-locotenent Nicolae Cretov, generalul-locotenent Grigori Lisanevici, generalul-maior Andrei Eșimovici, generalul-maior Gherasim Șostacov și generalul-maior Daniil Șuhanov*. Istoria i-a reținut ca militari ruși, însă ei erau români, iar destinul lor, măreț și tragic în același timp, relevă soarta unui popor aflat la răscrucea marilor furtuni.

³ În 1711 existau în armata rusă șase regimente de cavalerie ușoară și două horongve. La începutul anilor '30 ai secolului al XVIII-lea aveau să treacă de partea rușilor alți 500 de moldoveni, conduși de Vasile Bedreagă, completându-se, astfel, efectivul Horongvei Volohe. După fuga lui Constantin Cantemir, fiul domnitorului Antioh Cantemir, din Moldova în Ucraina, în anul 1736, avea să se impulsioneze procesul formării Corpului Voloh. Crearea primului Regiment Moldovenesc de husari, la data de 14 octombrie 1741, avea să aibă drept bază existența Corpului Voloh al lui Constantin Cantemir. Regimentul Moldovenesc de husari era format din 1.063 de oameni, respectiv munteni și moldoveni, îmbrăcați fiind cu caftane și cușme albe, pantaloni roșii, epancia de culoarea albăstriței, iar pe steagurile unității a fost păstrată simbolistica națională românească alături de cea rusească. Primul steag al regimentului era de culoare azurie, ornamentat cu franjuri aurii, și avea desenat un buzdugan auriu și un vultur bicefal rusesc care ținea în gheare stema Moldovei cu cap de bour. Pe al doilea steag al Regimentului era o sulită aurie pe care stătea un vultur bicefal, fiind amplasați pe steag, totodată, și Sfinții Constantin și Elena care aveau cruci în mâini. Pe partea opusă era reprodușă stema Moldovei. Primul comandant al Regimentului Moldovenesc de husari a fost Constantin Cantemir. În anul 1764 se află în rândurile armatei imperiale ruse un număr de șapte regimente de husari alcătuite în exclusivitate sau în mare parte din români: *Regimentul Moldovenesc, Regimentul Galben, Regimentul Negru, Regimentul așezat de husari Bahmut, Regimentele de lăncieri Elisavetgrad, Dnepr, Donețk (Ekaterinoslav)*, precum și *Regimentul sârb de husari* alcătuit în mare parte din români. Pentru mai multe amănunte, a se vedea: Anatol Leșcu, **Românii în Armata Imperială Rusă**, București, Editura Militară, 2005, 232 p.

⁴ „*Toate spiritele*” (în traducere).

documentele fatidice din istoria otomană⁵, menționa independența Crimeii și dreptul vaselor rusești la liberă navigație în apele Mării Negre, de-a trece prin strâmtorile Bosfor și Dardanele și de a naviga în apele Mării Mediterane. Tratatul nu specifica numărul de tunuri de la bordul unui vas comercial rusesc și, totodată, favoriza dezvoltarea unei flote de război rusești la Marea Neagră. Noul război ruso-austro-turc (1788 - 1792) va releva faptul că rușii doreau să ajungă la Strâmtori și la Constantinopol, cu orice preț, iar prin Pacea de la Iași (9 ianuarie 1792), Rusia țaristă își va împinge frontiera de stat până la limanul Nistrului devenind, astfel, un factor extrem de important în evoluția politico-diplomatică a Principatelor Române.

La începutul secolului al XIX-lea, în condițiile în care creșteau dările și impozitele într-un ritm accentuat, precum și solicitările de sprijin militar și nu numai, românii au început să considere că Rusia țaristă este puterea care le putea apăra privilegiile în raport cu Imperiul Otoman. În contextul desfășurării războiului ruso-otoman (1806 - 1812) și al ascensiunii Franței napoleoniene, elita politică a Principatelor Române s-a văzut pusă în situația de a opta pentru cea mai favorabilă formulă de „alianță”, în condițiile în care reprezentanții păturilor mici și mijlocii nu mai credeau în bunele intenții ale Rusiei țariste privind o îmbunătățire a statutului Principatelor. Totodată, diplomații lui Napoleon I doreau ca elita politică românească să participe la oprirea expansiunii rusești și **„ruina politicii Ecaterinei a II-a”**⁶. Trebuie menționat faptul că în Principatele Române, alături de o partidă filo-franceză, exista și o partidă filo-rusească. O partidă reprezentată mai ales de o parte a boierimii conservatoare care vedea în Rusia țaristă garanția privilegiilor sale, precum și de către clerul subordonat ideologic Bisericii Ortodoxe Ruse.

Războiul ruso-otoman din 1806-1812 avea să marcheze un nou început în raporturile româno-ruse, ca urmare a răpirii Basarabiei prin Tratatul de Pace de la București, astfel încât relațiile cu puterea protectoare se vor schimba semnificativ. Pe 5 mai 1812 se vor semna, la București, clauzele preliminare ale Tratatului de Pace ruso-otoman. Tratatul de Pace a fost semnat la București, pe 16 mai 1812, cu schimbarea actelor de ratificare pe 2 iulie 1812. Rusia țaristă va anexa Basarabia, iar Moldova și Muntenia vor fi restituite Imperiului Otoman. Totodată, caracterul ocupației ruse, dintre anii 1806 - 1812, a dus la scăderea numărului celor care simpatizau cu Rusia țaristă, astfel încât s-a ajuns în Principatele Române, în timp, la o stare de spirit antirusă, din ce în ce mai puternică. După ocuparea Basarabiei (1812), mulți boieri români au preferat să locuiască în dreapta Prutului, sub dominația otomanilor, decât sub „ocrotire” creștină, în teritoriul dintre Prut și Nistru. Reprezentanții acestor orientări politice externe, amintite mai sus, puteau influența,

⁵ Andrina Stiles, **Rusia, Polonia și Imperiul Otoman (1725 - 1800)**, București, Editura All, 2001, p. 186.

⁶ Petre P. Panaitescu, **Correspondența lui Constantin Ipsilanti cu guvernul rusesc 1806-1810. Pregătirea Eteriei și a renascerii politice românești**, București, 1933, p. 7.

mult prea puțin, deciziile luate de „cei mari”, în problemele majore care vizau statutul și viitorul Principatelor Române.

În contextul prăbușirii Franței napoleoniene (22 iunie 1815), Rusia țaristă își va întări statutul internațional și va ajunge să domine sistemul de relații internaționale. În timpul desfășurării lucrărilor Congresului de la Viena⁷ al Marilor Puteri învingătoare împotriva lui Napoleon I se va accepta **„nu numai instituirea autorității țarului asupra Regatului Poloniei, ci și anexarea Finlandei și a Basarabiei, dar mai departe nu s-a pătruns în Europa de Est și de Sud-Est”**⁸. Trebuie menționat faptul că otomanii au încercat să anuleze tratatul de la București din 16 mai 1812 și chiar au desfășurat lupte cu rușii pe talvegul Dunării. Congresul de la Viena avea să stabilească și noul statut al Europei Orientale astfel încât *„era evident că Europa rezultată din lucrările desfășurate în capitala Imperiului Austriei a fost o altă Europă față de cea existentă înaintea Revoluției Franceze”*⁹. Referindu-se la rolul și locul Principatelor Române în politica internațională, Consulul General al Marii Britanii la Iași și București, William Wilkinson, scria, la sfârșitul anului 1814, că **„suzeranitatea Porții asupra Principatelor zdruncina liniștea Europei, încât Poarta (Otomână – n.n.) trebuia să renunțe la ele, Principatele urmând să formeze o barieră contra Rusiei prin a deveni ori independente ori împărțite între Rusia și Austria”**¹⁰.

În urma războiului ruso – otoman din 1828-1829, Principatele Române aveau să cunoască regimul ocupației militare rusești până în primăvara anului 1834. Rusia țaristă va impune implementarea Regulamentelor Organice care au fost în realitate primele Constituții românești prin care s-au introdus legi fixe și stabile, în locul unor decizii de moment și al dispozițiilor arbitrare. Regulamentele Organice vor fi adoptate de către Adunările Obștești extraordinare în mai 1831 la București și în octombrie 1831 la Iași. Contrar prevederilor Regulamentelor Organice au fost numiți, în aprilie 1834, de către Rusia țaristă și Imperiul Otoman, primii domni regulamentari, respectiv Mihail Sturdza în Moldova (1834 – 1848) și Alexandru Ghica în Țara Românească (1834 – 1842). Gheorghe Bibescu (1842 – 1848) a fost primul domn ales în conformitate cu prevederile Regulamentului Organic.

⁷ Congresul de la Viena (18 septembrie 1814 – 9 iunie 1815) a fost o conferință a statelor europene desfășurată la sfârșitul războaielor napoleoniene cu scopul de a reinstaura în Europa ordinea conservatoare existentă înaintea izbucnirii Revoluției Franceze din 1789. Scopul Congresului de la Viena a fost restabilirea vechilor regimuri absolutiste, și înlăturarea urmărilor ocupației franceze în Europa. Cuvintele cheie ale Congresului au fost „restaurație” și „legitimism”. Restaurația consta în readucerea pe tron a dinastiilor care fuseseră îndepărtate în urma unor revoluții sau a altor evenimente cu rezonanță, iar legitimismul era o teorie monarhică ce considera drept principiu fundamental al statului dreptul la tron al dinastiilor legitime și puterea absolută a acestora.

⁸ Dan Berindei, **România și Europa în perioadele premodernă și modernă**, București, Editura Enciclopedică, 1997, p. 117.

⁹ *Ibidem*, p. 116.

¹⁰ Leonid Boicu, **Principatele Române în raporturile politice internaționale (1792 – 1821)**, Iași, Editura Institutul European, 2001, p. 285.

Domnitorii regulamentari s-au aflat într-un permanent conflict atât cu boierii, cât și cu consulii ruși, însă au reușit să consolideze autonomia Principatelor Române și să inițieze o serie de reforme menite a moderniza societatea românească.

Trupele ruse s-au retras din Principatele Române în iunie - iulie 1834, însă documentele vremii consemnează prezența, la sfârșitul lunii decembrie 1834, a unui număr de 5.774 ofițeri și soldați ruși încartiruiți în Tutova, Tecuci, Focșani și în hinterlandul acestora. Sub presiunea diplomației britanice va fi semnat un nou acord ruso-otoman la 3 august 1836 în urma căruia rușii vor evacua cetatea Silistra. Consulatele ruse de la București și Belgrad aveau să rămână, în perioada următoare, locul din care Curtea de la Sankt-Petersburg își va coordona politica sa în sud-estul Europei. Cele două consulate erau supranumite în epocă ca fiind „**sediul suveranității**” sau „**calea spre putere**”. Cei care doreau să ajungă domni sau miniștri trebuiau să fie în „**relații amicale**” cu consulul rus care deținea „**frâiele administrației**” și acorda, astfel, diverse favoruri¹¹.

În urma intervenției militare a Rusiei țariste și-a Imperiului Otoman, Revoluția Română de la 1848 - 1849 din Principatele Române va fi înfrântă, iar Convenția ruso-otomană de la Balta Liman (19 aprilie 1849) avea să consolideze autoritatea și controlul puterii suzerane și a celei protectoare asupra spațiului românesc. Evoluțiile politice din arena relațiilor internaționale de după încheierea Războiului Crimeii (1853 - 1856), precum și eforturile frunțașilor Revoluției Române de la 1848 - 1849, aflați în exil, au permis afirmarea idealului unității naționale a românilor. Alegerea colonelului Alexandru Ioan Cuza ca domn al Moldovei (5 ianuarie 1859) și al Munteniei (24 ianuarie 1859) a fost un prim pas spre afirmarea statului român sub denumirea de România (începând cu 24 ianuarie 1862), spre modernizare și occidentalizare, mai apoi, sub domnia Principelui Carol I (1866 - 1914).

În perioada 1866 - 1878, în centrul politicii externe a României se va afla problema cuceririi independenței de stat, obiectiv care întrunea azeziunea tuturor factorilor politici ai țării. În 1875 va izbucni „*Criza Orientală*” ca urmare a răscoalei antiotomane din Bosnia și Herțegovina, urmată de conflictul dintre Imperiul Otoman și vasalii ei, Serbia și Muntenegru, precum și de răscoala din Bulgaria din 1876, care va favoriza intervenția Rusiei țariste în Balcani. În acest context, România se va orienta spre o alianță politico-militară cu Rusia țaristă în drumul spre cucerirea independenței de stat. Falimentul Conferinței Marilor Puteri de la Constantinopol (12 decembrie 1876 - 20 ianuarie 1877) prin care s-a încercat păstrarea echilibrului european și evitarea războiului, va duce la agravarea relațiilor dintre Imperiul Otoman și România. Noua Constituție a Imperiului Otoman, promulgată pe 23 decembrie 1876, definea Serbia și România ca fiind „provincii privilegiate” ale

¹¹ Pentru servicii deosebite aduse Rusiei țariste au fost decorați de către țar numeroși boieri români, precum: Mihail Ghica, Alecu Ghica, George Golescu, Constantin Cantacuzino, Costache Bălăceanu, Alexandru Filipescu, Iancu Filipescu și Gheorghe Bibescu.

Imperiului Otoman și, totodată, acestea erau declarate părți integrante și permanente ale Imperiului Otoman. Într-un astfel de context, România dorea să obțină în schimbul trecerii armatei imperiale ruse spre teatrul de operații din Balcani, prin teritoriul României, recunoașterea independenței statului român și garantarea integrității teritoriale a țării.

Pe 4 aprilie 1877, România va semna *Convenția privind trecerea armatei ruse pe teritoriul României* în drumul spre eliberarea fraților creștini din Balcani. Un nou război ruso-otoman va începe pe 12 aprilie 1877, iar principele Carol I va ordona, încă din 6 aprilie 1877, ca măsură de prevedere, mobilizarea rezerviștilor. Pe 25 aprilie 1877, în contra-replică la bombardamentele artileriei otomane din zona Vidinului, artileria română va bomba Vidinul. Adunarea Deputaților va ratifica Convenția româno-rusă pe 29 aprilie 1877 și, totodată, va declara starea de război cu Imperiul Otoman. În ședința Adunării Deputaților din 9 mai 1877, Mihail Kogălniceanu, ministrul Afacerilor Externe în exercițiu, va proclama independența de stat a României față de Imperiul Otoman. Va urma Războiul Independenței (1877 – 1878) ca o încununare a unui imens efort politico-diplomatic și militar menit a conferi României independența și unitatea politică mult visată în veacurile trecute.

Tratatul de Pace ruso-otoman de la San-Stefano (19 februarie 1878) va pune capăt războiului din Balcani și va conferi Rusiei țariste un ascendent politico-diplomatic important în economia jocurilor de putere din Europa. Tratatul recunoștea independența României, Muntenegrului, Serbiei și crearea unui mare principat autonom al Bulgariei, cu ieșire la Marea Neagră și Marea Egee. Din păcate, Rusia țaristă reîncorporea cele trei județe din sudul Basarabiei (Cahul, Bolgrad și Ismail), revenite Moldovei ca urmare a Tratatului de Pace de la Paris din 1856 care a pus capăt Războiului Crimeii. Diferendul româno-rus legat de respectare prevederilor Păcii de la San-Stefano, unde delegația română nu a fost primită, a atins apogeul în prima parte a anului 1878. Ministrul Afacerilor Externe al Rusiei țariste, A. M. Gorceakov, îi va declara, pe 1 aprilie 1878, reprezentantului României la Sankt-Petersburg, Ion Ghica, că țarul Alexandru al II-lea va ordona trupelor ruse să ocupe România, dacă guvernul de la București nu va respecta prevederile Tratatului de Pace de la San Stefano.

Într-o astfel de conjunctură politică, Marile Puteri ale Europei s-au reunit la Berlin într-un Congres menit să deblocheze situațiile de impas survenite în arena relațiilor internaționale și să potolească ambițiile de mare putere ale Rusiei țariste. Congresul de la Berlin (1 iunie – 1 iulie 1878) a reunit Marea Britanie, Germania, Franța, Austro-Ungaria, Italia, Rusia și Imperiul Otoman. România, Serbia și Muntenegru nu au fost admise la dialog. Marile Puteri au decis la Berlin să recunoască independența României, însă cu două condiții: 1) să accepte retrocedarea sudului Basarabiei către Rusia țaristă, urmând să primească în schimb drept compensație Delta Dunării, Insula Șerpilor și Dobrogea și 2) să elimine

restricțiile religioase în exercitarea drepturilor civile și politice prevăzute în articolul 7 din Constituția de la 1866. Pe 27 octombrie 1878, Rusia țaristă a recunoscut necondiționat independența României, urmată de Austro-Ungaria pe 2 noiembrie 1878. Franța, Germania și Marea Britanie au tergiversat recunoașterea independenței României până în 1880 când au fost eliminate acele clauze discriminatorii din Constituția României.

În contextul eforturilor politico-diplomatice făcute pentru obținerea recunoașterii drepturilor României asupra provinciilor românești aflate în componența Imperiului Austro-Ungar, respectiv Transilvania, Banatul și Bucovina, ca preț al intrării României în Primul Război Mondial, „chestiunea basarabeană” nu s-a aflat în atenția liderilor politici și diplomați ai României din perioada 1914 - 1916. Statutul de actor geopolitic și strategic major al Rusiei țariste în arena relațiilor internaționale, precum și în economia alianței politico-militare dintre Franța, Marea Britanie și Rusia țaristă, nu a permis punerea în discuție a adevărurilor istorice privind cele petrecute în 1812, precum și soarta românilor basarabeni.

Cunoscând resentimentele românilor, rezultat al unei lungi și dureroase experiențe, Serghei D. Sazonov, ministrul Afacerilor Externe al Rusiei țariste, era conștient de marile dificultăți pe care le-ar întâmpina Rusia țaristă ca urmare a aderării României la o alianță politico-militară încheiată în vederea apărării împotriva Rusiei. În raportul înaintat țarului Nicolae al II-lea pe 11 iunie 1914, ministrul Serghei D. Sazonov va menționa faptul că a sesizat **„dispoziția favorabilă pentru noi (rușilor – n. n.) a românilor”**¹² ceea ce permite să spere în **„dezvoltarea următoare a relațiilor noastre de bună vecinătate”**¹³. Vizita Țarului Nicolae al II-lea la Constanța pe 1 iunie 1914 va reprezenta un nou început în această relație româno-rusă, extrem de tumultuoasă, iar depășirea frontierei dintre România și Austro-Ungaria în zona Predealului, pe 3 iunie 1914, de către premierul Ion I. C. Brătianu și ministrul Afacerilor Externe, Serghei D. Sazonov, va reprezenta un semn politic aparte, cu valoare de simbol. Eforturile diplomatice ale Rusiei țariste se vor concretiza în *Acordul bilateral Brătianu – Sazonov* din 18 septembrie 1914 prin care Rusia țaristă recunoștea dreptul României asupra Transilvaniei, precum și posibilitatea de-a participa la împărțirea Bucovinei, alături de Rusia țaristă, în baza principiului naționalităților care va servi drept bază în delimitarea teritoriului.

După dezastrul militar românesc de la Turtucaia (19 – 24 august 1916), eșecul de la Flămânda (18 septembrie – 1 octombrie 1916) și pierderea aliniamentului și a liniei de cale ferată Cernavodă - Medgidia – Constanța (22 octombrie 1916), acuzațiile la adresa comportamentului trupelor ruse în Dobrogea s-au amplificat foarte mult. Memorialiștii clipelor istorice din 1916 relevă faptul că Marele Cartier

¹² Vadin Guzun (editor), *Intrarea României în Primul Război Mondial: negocierile diplomatice în documente din arhivele ruse (1914 – 1916)*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2016, p. 36.

¹³ *Ibidem*.

General Imperial rus (STAVKA) a premeditat, totuși, încă înainte de intrarea României în război, micșorarea frontului de sud în estul Europei, pe linia de front din sudul Moldovei pe care se aflau trupele româno-ruse în decembrie 1916. Scurtarea frontului românesc era o soluție imperativă pentru STAVKA, iar România era sacrificată, astfel, deliberat de către o parte din elitele militare ruse. Controversele istoriografice asupra existenței/inexistenței unei posibile „**agende secrete**” a elitei politico-militare rusești vor mai persista încă multă vreme, însă nici Alianții Occidentali nu și-au îndeplinit promisiunile militare asumate pe 4 august 1916, respectiv începerea ofensivei de la Salonic. Istoricul David Dutton consideră că transformarea *Corpului Expediționar din Orient* în *Corpul Expediționar din Dardanele*, pe 7 octombrie 1915, și formarea *Armatei Orientului*, sub comanda generalului Maurice Sarrail, relevă în mod evident faptul că Balcanii deveneau „**astfel expresia aspirațiilor franceze «en Orient»**”¹⁴.

În urma eșecului campaniei militare a României din vara - toamna anului 1916, în parte și datorită neintervenției în luptă, cu energie și devotament, a trupelor ruse, frontul s-a stabilizat la porțile Moldovei. La începutul anului 1917 se aflau pe teritoriul Moldovei peste 1.000.000 de soldați ruși constituiți în Armatele 4, 6 și 9 ruse care împreună cu Armatele 1 și 2 române, alături de Armata 8 rusă din Bucovina, formau *Frontul Românesc*. Reorganizarea Armatei Române cu sprijinul Misiunii Militare Franceze în iarna – primăvara anului 1917, încercările de alianță dinastică cu familia Romanovilor, prin căsătoria principelui Carol cu prințesa Olga, precum și planificările strategice interaliate pentru ofensivele anului 1917, au mai temperat din animozitățile româno-ruse după campania din toamna anului 1916.

În vâltoarea Bătăliei de la Mărășești (24 iulie – 21 august 1917) au existat unități militare rusești din compunerea Armatei 4 ruse care au urmat modelul nefast al Diviziei 34 infanterie rusă, retrasă precipitat de sub focul artileriei germane, ceea ce l-a făcut pe generalul Henri M. Berthelot să adnoteze în jurnal: „**Trupele ruse s-au dovedit extrem de neomogene: unele au luat-o la fugă, cu lașitate, la prima bubuitură de tun; altele au contraatacat viguros și, după ce au luptat energic câțeva vreme, au făcut stânga-împrejur, sub un bombardament de intensitate obișnuită**”¹⁵. În pofida acestor evenimente neplăcute pentru onoarea Armatei Ruse, au existat alte numeroase unități rusești care și-au făcut datoria în timpul Bătăliei de la Mărășești. Unitățile Corpului 8 Armată rus care luptaseră cu succes la Mărăști au reușit să mențină, prin lupte grele, linia de legătură între Armatele 1 și 2 română. Spre exemplu, artileria rusă care părea recrutată de pe altă planetă, după cum aprecia un observator român, va susține bătălia din pădurea Răzoare a infanteriei române, aflată în impas, și îi va împiedica pe germani să câștige teren.

¹⁴ David Dutton, *Politica diplomației. Marea Britanie și Franța în Balcani în timpul Primului Război Mondial*, Chișinău, Editura Museum, 2003, p. 174.

¹⁵ Glenn E. Torrey, *Armata revoluționară rusă și România. 1917*, București, Editura Militară, 2005, p. 61 – 62.

Criza de comandament româno-rusă dintre generalii Constantin Cristescu și A. F. Ragoza a fost depășită prin intervenția energetică a Marelui Cartier General român sprijinit de STAVKA, iar cooperarea militară ruso-română a permis oprirea ofensivei germano-austro-ungare la porțile Moldovei. Armata 1 română a avut 610 ofițeri și 26.800 soldați morți, răniți și dispăruți, în timp ce Armata 4 rusă a contabilizat 650 ofițeri și 25.000 soldați ca fiind morți, răniți și dispăruți în Bătălia de la Mărășești. Putem concluziona că în pofida ideilor revoluționare care au favorizat începutul bolșevizării Armatei Ruse de pe *Frontul Românesc*, a modului discutabil în care o parte a diviziilor ruse și-au făcut datoria pe câmpul de luptă, victoria de la Mărășești s-a obținut și grație sacrificiului de sânge a peste 25.000 de militari ruși. Fără sacrificiul lor, fără atitudinea lor exemplară pe câmpul de luptă, istoria Bătăliei de la Mărășești ar fi fost puțin diferită. Istoricul american Glenn E. Torrey concluziona: „**Cu toată dezamăgirea românilor față de prestația rușilor, aceștia din urmă și-au adus o contribuție importantă în Bătălia pentru Moldova**”¹⁶.

Izbucnirea Revoluției Ruse din 23 Februarie 1917, precum și cele petrecute la Petrograd pe 25 octombrie 1917, aveau să complice raporturile politico-militare și diplomatice româno – ruse și, totodată, aveau să permită românilor basarabeni să treacă la organizarea luptei pentru obținerea drepturilor naționale și a autonomiei politice. Toate aceste lucruri se vor petrece în contextul afirmării idealurilor de autonomie politică și culturală a regiunilor și popoarelor componente ale Imperiului Țarist. Constituirea Partidului Național Moldovenesc (3 aprilie 1917)¹⁷ avea să ridice pe o treaptă superioară lupta Mișcării Naționale din Basarabia în drumul spre autonomie politică și, mai apoi, independență. Implicarea ostașilor basarabeni din armata rusă în crearea unui organ politic reprezentativ pentru românii dintre Prut și Nistru va fi un moment esențial în afirmarea politică a românilor basarabeni și a drepturilor lor. Congresul Ostașilor Moldoveni de la Chișinău din perioada 20 – 27 octombrie 1917 și deschiderea lucrărilor Sfatului Țării pe 21 noiembrie 1917 reprezintă puncte de reper în drumul spre Actul din 27 Martie 1918, reiterat la 28

¹⁶ *Ibidem*, p. 70.

¹⁷ Pe 5 aprilie 1917 se va adopta programul de activitate și se va alege Comitetul Central al Partidului Național Moldovenesc, respectiv: Pavel Gore (președinte), Vasile Stroescu (președinte de onoare), Pantelimon Halippa și Vladimir Hertza (vicepreședinți), Onisifor Ghibu (secretar). În conducerea partidului se mai aflau Ioan Pelivan, Teofil Ioncu, Ion Buzdugan, general Matei Donici, dr. Elena Alistar, A. Botezat, Vladimir Bogos, C. Ceapă etc. Organul de presă urma să fie ziarul *Cuvânt Moldovenesc* care va apărea în perioada martie 1917 – martie 1918. În cursul zilei de 9 aprilie 1917 va fi publicat programul Partidului Național Moldovenesc care cuprindea revendicările naționale și politice ale basarabenilor: 1) *autonomia politică a Basarabiei*; 2) *crearea unui organ politic reprezentativ, respectiv Sfatul Țării*; 3) *introducerea limbii române în școală, biserică, administrație*; 4) *crearea unei armate naționale*; 5) *oprirea colonizării Basarabiei cu străini și 6) reforma agrară și împroprietărirea țăranilor basarabeni*.